

מריינס עד סמוטריץ': קריאות עכשוויות בציונות הדתית

בשאלת היחס בין דת למדינה במדינת ישראל ובשאלות תיאור-פוליטיות רחבות בנוגע ל"דת" והגדרותיה היום.

את הדיונים בקבוצה ידריכו, בין היתר, השאלות הבאות: באילו כלים הגותיים ומחקריים יש לבחון את הציונות הדתית כיום? האם התמורה שתוארה לעיל משקפת מהלכים פנימיים בציונות הדתית, ואם כן – עד כמה? מה הקשר, אם ישנו, של תפנית כזו למגמות רחבות יותר, מעבר להקשר הישראלי? אילו חלופות קיימות בתוך מסורת המחשבה הציונית-דתית על המדינה המודרנית ועל מקומה של הדת בפוליטיקה? כיצד אפשר להעריך את מצבה של הציונות הדתית באמצעות דיון בשאלות של מעמד, אתניות, מגדר וגיאוגרפיה? כיצד אפשר ללמוד מהמקרה הישראלי על שאלות של דת ולאומיות במקרי מבחן אחרים?

בקבוצה נבקש ללכת מן המקרו אל המיקרו ובחזרה – לדון במקרי מבחן עכשוויים ובדמויות מובילות, אך גם לעסוק באירועים מן ההיסטוריה, בתיאולוגיה ובמחשבה שייתכן שנמצאים בבסיס התהליכים הללו. הקבוצה תבקש לאפשר דיון בין מגוון רחב של חוקרים מתחומים שונים העוסקים בשאלות הללו: ממדעי החברה ועד מדעי הרוח, ודרך ראיונות, ספרות, קולנוע, עלוני שבת והגות תורנית.

אנו מזמינים חוקרות וחוקרים שמחקרם עוסק בשאלות הנוגעות לציונות הדתית על שלל היבטיה להצטרף לקבוצת המחקר. מטרת הקבוצה היא לספק מסגרת, זמן ושיחה מאתגרת ולאפשר החלפת רעיונות ושיח אינטר-דיסציפלינרי שיש בכוחו להעניק נקודות מבט חדשות על ההתרחשויות הללו ולעגן בכלים אקדמיים הבנה מחודשת של הציונות הדתית, ובתוך כך של החברה הישראלית בכללותה ושל שאלות תיאורטיות רחבות של "דת" ו"לאומיות".

"אפילו הקב"ה נראה בעיני האדונים של המפד"ל כמעין עסקן קוסמי בלתי-מוגבל", כתב ברוך קורצווייל באוקטובר 1969, בתגובה לביקורת שהטיח בו ראש המפד"ל דאז חיים משה שפירא. בדבריו ביקש קורצווייל להפריד בין "היהדות הדתית", המושתתת על קבלת עול תורה ומצוות, לבין המפד"ל, או במילים אחרות, בין הממד הסוציולוגי והנורמטיבי לבין הייצוג הפוליטי. "את היהדות הדתית", כך כתב, "יש לשחרר מהכיבושים של עריצים מפלגתיים". [1] מאז הפולמוס ההוא עברו היחסים בין "הקב"ה העסקן", הציבור הדתי בארץ ונציגיו הפוליטיים תמורות רבות. עם זאת, נדמה כי המתח בין התיאולוגיה, הסוציולוגיה והפוליטיקה נותר בליבת הדיון על אודות הציונות הדתית והייצוג הפוליטי שלה.

בבחירות האחרונות לכנסת עבר השם "הציונות הדתית" טרנספורמציה נוספת: מכינוי של זרם או מגזר הפך המונח לשמה של מפלגה ספציפית, המבטאת קו ניצי, קיצוני ומיליטנטי. אירועי 7 באוקטובר, ובעקבותיהם הלחימה המתמשכת בעזה ובלבנון, העלו עוד את מרכזיותה של הציונות הדתית, כמגזר וכמפלגה, בשיח הציבורי. כוחם המרכזי של הנמנים עימה בקואליציה ובקרב שורות הקצינים והלוחמים; התבטאויות גזעניות ואלימות מצד נציגי הציונות הדתית בכנסת ובמשלה; חוברות ועלוני שבת המכריזים על המלחמה כעל אירוע משיחי וניסי; עלייה באלימות מצד קבוצות מתנחלים כלפי פלסטינים; קולות הקוראים לחידוש ההתנחלות ברצועת עזה – כולם צבעו את המלחמה בצבעים תיאולוגיים עזים.

המרחב שבין ההיסטורי לאקטואלי ובין התיאורטי לקונקרטי הוא זה שקבוצת המחקר תפעל בו. נקודת המוצא של הקבוצה היא שבאמצעות בחינת שאלות יסוד הנוגעות להיסטוריה, לתיאולוגיה, לסוציולוגיה ולפוליטיקה של הציונות הדתית אפשר לבחון נושאים רחבים ובעלי משקל בציבוריות הישראלית בכלל, ומתוך כך להעשיר את הדיון האקדמי והאקטואלי

המעוניינים להצטרף לקבוצה
מתבקשים לשלוח קורות חיים בצירוף
תיאור קצר (עד 200 מילה) של
מחקרם, עד לתאריך **25 בינואר 2025**
לדוא"ל tafath@vanleer.org.il

קבוצת המחקר תתחיל לפעול בחודש פברואר 2025. במהלך המחצית הראשונה של השנה יתקיימו שלושה סמינרים בזום, כדי לאפשר השתתפות של חוקרות וחוקרים ממקומות שונים בעולם. ב-12 ביוני 2025 תתקיים סדנה בת יום במכון ון ליר בירושלים, ובה יציגו המשתתפים את מחקריהם. בהמשך לסדנה, נבקש לכרוך את הדברים לכדי פרסום בבמה אקדמית שפיטה.

ראשי הקבוצה: ד"ר טפת הכהן-ביק וד"ר דוד בורבק